

VICTOR CIRIMPEI
Institutul de Filologie
(Chișinău)

**REFLEXE DE VORBĂ TRACICĂ
PE PARCURS DE MILENII ÎN LIMBILE
DIFERITOR POPOARE**

Abstract. The author examines the nature of usability of a Thracian (Indo-European) glosse over the millennia (with inherent grammatical and semantic evaluation) with the Illyrians, the Geto-Dacians, the Romanians, Bulgarians, Serbians, Russians. The author also indicates the presence of the same glosses with Afro-Asiatic languages, on the basis of research revealing a number of new scientific certainties.

Keywords: Afro-Asiatic speakers, adjective, Albanian, anthroponomastic, archaic, argument, army, atrophy, Balkan, Bulgarians, ceramic, cohabitation, community, configuration, conglomerate, connotation, Dacians, derivative, energizing, English, epigraphic, equivalent, ethno-folk, ethnological, etymologic, extension, genetic, geographic, Getes, Gheg (Albanian dialect), graphemes, Greeks, Illyrians, incineration, Indo-European, inscription, interpretation, Istro-Romanians, italic, language, Latin, lexeme, linguistic, Lithuanians, logical, magnificent, martyr, memory, micro-research, millennium, myth, mythological, name, nation, native, nature, Nostratic, object, obligatory, obscure, onomastics, Paleolithic, Phoenicians, philological, postulate, prefixoid, pre-Romans, pre-Russians, Prusians, really, reflex, religious, remembered, reminiscence, ritual, Romanians, Russians, sacred, semasiological, Semitic, Serbians, Slavic, specification, subject, substrate, suffixoid, stamp, Thracians, tribe, Ugarits, vocabulary, word.

Încercăm să demonstrăm, pe următoarele câteva* pagini, prezența milenară a unei vorbe tracice, specificul zicerii și al sensului ei, în limbile diferitor popoare antice, medievale și de astăzi.

§ 1

În prima jumătate a mileniului III (pe la 2500 î. Hr.) în sud-estul Peninsulei Balcanice, pe unde este acum regiunea montană Strandja a Bulgariei, un rege de al tracilor, cu numele **II** (ceea ce la ai săi, precum și la alte popoare, ca fenicienii și ugariții, însemna „puternic/tare”, „voinic”), a înălțat un oraș-cetate, zis **Ilu** („Puternicul”), știindu-se de încă trei orașele cu aceeași denumire în spațiul tracic al Peninsulei Balcanice; peste vreo sută de ani alt rege trac, purtând același nume (de culoare semantică, observăm, dorită oricărui om), a întemeiat vestita în istorie cetate **IIion** (un *Ilu* grecizat-feminizat: Ἰλιον), zisă și Troia, în partea nord-vestică a Asiei Mici, la 5-6 km de litoralul Mării Egee, aproape de poarta sudică a trecătorii Dardanele¹.

Același cuvânt a stat, credem, la baza numelui *ilirilor* (circa 100 de triburi în vestul și nord-vestul Peninsulei Balcanice, mileniul II î. Hr.), consemnați de „părintele istoriei” Herodot în sec. V î. Hr.; ca urmare – și la cel de *Iliria*, țară a „voinicilor”.

Afară de numele *ilirilor*, am putea lua în câmpul cercetării (fără destule dovezi acum), ca posibilă includere a lexemului dat și în denumirea unei vechi formațiuni tribale tracice – *corpili*, mileniul I î. Hr., din același areal geografic, pe dreapta cursului de jos al râului, azi bulgăresc, Marița².

§ 2

Un caz remarcabil de prezență în limba geto-dacilor a valoroasei vocabule tracice, la circa 2700 de ani după amintitul mai sus, ca sigur, substantivul comun *il* din sud-estul Peninsulei Balcanice (trecuse două veacuri), constă în conservarea cuvântului dat în *inscripții* cu litere asemănătoare celor latine, marcate în relief pe anumite obiecte ceramice, descoperite arheologic pe teritoriul României: una – ca o pereche de cuvinte, pe lut ars din sec. I-II, în Munții Orăștiei (Carpații Sudici), și alta – ca un cuvânt zgîriat pe lut ars din sec. II-III, în Subcarpații Moldovei (documentarea, în continuare).

Mai la concret – sîntem de părere că una din aceste inscripții, cu șirul de majuscule PERSCORILO aidoma unui cuvînt fixat în ștanță și apăsător în pasta încă moale, de pînă la întărire prin ardere, a exteriorului unui obiect argilos cultural de forma unei cupe conice fără picior (înălțimea 80 cm, diametrul gurii 1,25 m), din sec. I-II, găsit ca fragmente în 1803³ și 1954⁴ pe locul fostei capitale dacice Sarmizegetusa (în preajma actualului sat Grădiștea Muncelului/Grădiștea de Munte/Dealul Grădiștii, jud. Hunedoara), cuprinde nu un singur cuvînt, cum ar părea cuiva⁵, nici două (ca *scriptura continua* – PER și SCORILO – „fiul lui Scorilo” ar fi regele dac Decebal [apropo, perechea primei ștampile cuprinde literele: DECEBALVS], cum au descifrat/acceptat mulți exegeți și oameni de cultură, concluzia persistînd în lucrări de profil istoric, manuale, tratate academice și enciclopedii⁶; deși au fost și opinii rezervate⁷), ci trei, adică PER, SCOR și ILO, acestea însemnînd (susținem de mulți ani): PENTRU CENUȘA-ZGURĂ A VITEJILOR/EROILOR <căzuți în lupte, după ritualul de atunci al incinerării și pomenirii morților>⁸.

Îmbinarea de litere SCORILO, fără PER, e „scrisă” (zgîriată/scrijelată) pe un fragment ceramic dacic din sec. II-III, descoperit lîngă satul Borniș, jud. Neamț⁹ (DECEBALVS, ca însemn calendaric regal, credem, nu putea fi, Decebal se sfîrșise din viață).

§ 3

Lingvistic, substantivul tracic *il*, cu sensul arhaic uitat (*puternic, voinic*), pus după un apelativ de gen masculin, era perceput peste veacuri ca sufix masculin (de facto fiind un sufixoid) al apelativului, astfel figurînd în onomastica *bulgară*: Боил, Божил, Браил, Бързил, Момчил, Дойчил, Добрил, Воил, Гергил, Драгоил, Радоил, Страшил și alții¹⁰; *română*: Murgilă, Serilă, Noptilă, Zorilă, Fugilă, Buzilă, Fomilă, Negrilă, Cornilă, Țintilă, Zgriburilă, Ghețilă, dar și Copil (român din Serbia, sec. XIV) și alții¹¹; a *rușilor*: Мужило, Будило, Вербило, Верзило, Ветрило, Водило, Гостило, Дурило, Добрило, Душило, Жеребило, Звонило, Кутило, Мазило, Седило, Студило, Ярило, dar și Банил, Гудил/Гудила¹² etc. Or, erau nu numai simpli *Гергу, Вузату, Жеребеу*, dar și mult mai puternici/viguroși – *Гергул, Вузилă, Жеребило*.

Observăm că la bulgari (rareori la români și ruși) e păstrată intact forma tragică a substantivului, nu *-ilă* sau *-ило*, ci *ил* (*il*); putem vorbi de o reminiscență tragică nativă, oricum subordonată gramatical și semantic, în „construirea”-formarea slavică a limbii bulgarilor în spațiul balcanic (sec. VII-VIII).

§ 4

Nativ e și *il*-ul românescului comun *copil* (și, mai rar întâlnit, cel propriu, *Copil*). Nu excludem sensul de tînăr voinic pentru etimologia antroponimului *Copil* din Serbia sec. XIV (N. A. Constantinescu, *Op. cit.*, p. 248), un Marius *Copil* (performer al tenisului românesc) îl avem în prezent (conform TVR1 „2 plus” și Radio România Actualități, cu diverse ocazii); aceste nume – în același rînd cu ruseștii *Банил* ‹Banil›, *Гудил* ‹Gudil› și bulgăreștile *Боил* (Boil „Viteazul”), *Воил* (Voil „Voinicul”).

Din păcate, în dicționarele explicative ale românei nu aflăm indicat pentru cuvîntul *copil* sensul „bărbat voinic” (știut și limbajului sud-slav, cel puțin sîrbesc, unde *копилян* ‹kopilan›, pe lîngă sensul de „bastard” îl are și pe cel de „flăcău voinic”; logic, în română pentru *copil* mai întîi a fost sensul de tînăr voinic, apoi a derivat cel de bastard; înțelesul „om de vîrstă mică” fiind un reflex tîrziu, din sec. XVII-XVIII¹³; vorba dată avîndu-l (admitem) pe *-il* din aceeași străvechime tragică (de „substrat”¹⁴) abordată aici; prefixoidul *cop-* ar fi o completare tîrzie, poate de după atrofiere în memoria colectivă a semnificației lui *il*, acesta explicat popular prin „cineva tare cum îi trunchiul copaciului¹⁵/*copacului* (aromânii zic: stejarului¹⁶)”; „tare ca un lemn-copaci” (la albanezi *kopáçe* ‹copáce› – bucată de lemn; măciucă); deci: *cop-il* înseamnă (etimologic) mai întîi (arhaic) *,bărbat puternic, asemenea stejarului de tare”, apoi derivatele: „bărbat-slugă la stăpîn”, „bastard”, „om de vîrstă mică (pînă la maturizare)”.

Un argument valoros pentru sensul primar: în poemele folclorice despre voinicii Mihucopilu, Gruia-copilul ș. a. (vezi colecțiile V. Alecsandri/1866, G. Dem. Teodorescu/1885, Gr. Tocilescu/1900; antologiile Al. I. Amzulescu/1964, V. M. Gațac/1983 ș. a.) prin *copil* se are în vedere, categoric, bărbatul puternic și viteaz (nicidecum, zis așa, alintător/hipocoric, unui om de vîrstă mică); pînă și atunci cînd acestui voinic i se zice dezmierdător *copilaș*, el tot bărbat puternic și viteaz este. Un exemplu: „Cînd copilaș că-mi zvîrlea [pe rivalul crîncen Marcu], / mîna sîngă că-i frîngea, / mîna sîngă cu trei coaste. / Marcu la pămînt cădea / și din grai că mi-și grăia: / – Ai, copilaș...; / așa viteaz n-am văzut!”¹⁷.

Mai apoi, deci, au apărut sensurile: *tînăr puternic, *bastard, orice băiețel.

Ca să nu-l confunde cu *кóпеле* „băiețandru bătăuș”, „bastard”, bulgarii au zis folcloricului *кóпеле* „детенце” ‹copilaș›, realmente avîndu-i în poemele populare pe niște mari viteji ca *Груица-детенце* ‹Gruia-copilașul›, *Секула-детенце* ‹Sekula-copilașul›; sîrbii, evitînd pe *кóпеле*, îl au în folclor pe *дijете Груица* ‹copilașul Gruia›¹⁸.

§ 5

Dintre sondările naturii tragice ale glosemului românesc *il*, numit cu aproximație *sufix*, amintim următoarele exemple:

Despre *-ilă* ca vorbă *dacică* în fraze românești din a doua jumătate a veacului XVI s-a pronunțat savantul enciclopedist B. P. Hasdeu (în 1878), exemplificându-și aserțiunea prin câteva cuvinte, inclusiv nume de personaje folclorice: „*Zor-ilă*, *Murg-ilă* și alte [...]”¹⁹.

Întrezărind originea *tracică* a constitutivului lexical *ilă*, eruditul filolog Sextil Pușcariu, pe lângă acesta, semnală, pentru numele proprii istroromâne, și formele *-il*, *-ilo*; „acest sufix, menționa lingvistul, se găsește în nume proprii, uneori în combinațiile *-ajlo* și *-ojlo*, *-ilic* și *-ilko* – la sârbi, la bulgari și la ruși (la aceștia și sub forma *-ila*)”²⁰.

Referindu-se la personaje folclorice ca *Gerilă* și *Ochilă*, teoreticianul literar Vladimir Streinu observa că sufixul umflat estetic *-ilă* (așa zice: umflat estetic) al acestor nume „indică nu știu ce duh care dinăuntru [...] le aruncă spre enorm”²¹ – uimitoare percepere corectă a naturii acestui cvasi sufix de către un literat!

Alături de *Murgilă*, *Miezilă*, *Zorilă*, *Flămînzilă*, *Ochilă* și alte personaje mitice și de basm cu sfârșitul *-ilă*, într-un lexicon mitologic de orizont universal este inclus și *Setilă*, descris ca „erou cu puteri neobișnuite, [...] cunoscut (se menționează fără anume concretizări bibliografice) și în folclorul *tracilor*”²².

Străvechiul *il* (românizat *ilă*) împodobește plăcut o superbă galerie de personaje folclorice, formidabil regândite artistic de scriitorul clasic moldovean (sec. XIX) Ion Creangă: *Gerilă*, *Setilă*, *Flămînzilă*, *Pîndilă*, *Păsărilă*, *Nimerilă*, *Buzilă* și încă 9, care mai de care ca specific extraordinar. Asemenea personaje, avîndu-l pe *il* în propriile nume-porecle, justifică faptul că nu sînt oarecare Flămîndu, Setea, Buzatu etc., ci apelative cu final expres pronunțat pe un ton mai înalt (accentuat), de parcă „un duh (cum își imagina literatul citat) le aruncă dinăuntru spre enorm”: *Flămînzilă*, *Setilă*, *Buzilă* etc. (situație similară și la popoarele contextual consemnate; la sârbi și bulgari, de pildă, *момче* <momcé> – „băiat”, „flăcău” sugerînd, pentru situații majore de aplicare a puterii corporale, un *Момчил* <Momcil> – mare voinic, erou folcloric; rusescul *муж* <muj> – „soț/bărbat” derivînd necesarmente un *Мужило* <Mujiilo> – bărbătoi, cogeamite viteaz).

§ 6

Odată cu trecerea timpului în decurs de secole, înțelesul de „puternic-viguros” al *il*-ului *tracic* și-a extins conotația spre unele cuvinte ale continuatorilor de veche tradiție vitejească balcanică – străromânii, vechii bulgari și sârbi, protorușii; spre vocabule ca: *rom.* „bărbat”, „haidău”, „voinic”, „voievod”, „vodă”; *bulg.* „хайдук <haiduc>”, „вожд <vojd>”; *sîrb.* „јунак <iunak>”, „војвода <voivoda>”; *rus.* „разбойник <gazboinik>”, „воин <voin>” ș. a.; inclusiv cu semnificații folclorice de uriaș, colosal, fantastic.

Noile corespondente ale arhaicului calificativ *il* (tot mai puțin sesizat-cunoscut) se adaugă onorific numelui de personaj folcloric sau de om real (conducător de ceată, oaste, țară) – la români, bulgari²³, sârbi²⁴, ruși: *Bărbat* (sec. XIII) și *Radu Haidăul* (sec. XVI) – domnitori ai Țării Românești, *Bîcu-haiducu*, *Velcu-haiducul*, *Barbuscopîlu*, *Mîcu-voinicu*, *Gheorghe-voinea*, *Pintea-viteazu*, *Corbea-viteazu*, *Mihai Viteazul* (domnitor al țării române, 1600), *Radu-voievod*, *Vintilă-vodă*; *Янкул-војвода*; *Бранко-јунак*, *Милош-војновић*, *Миу-копил*, *Марко-краљевић*, *Стефан-војвода*; *Соловей-разбойник*, *Аника* [*Иваника*]-*воин*.

Un cântec popular sîrbesc, intonat românește, are tabloul haiducului *Миу-копил* (*Miu-copilu*), incluzînd un vechi și rar întîlnit cuvînt sîrbesc – *с(з)нопил* <(z)nopil> „bătăuș” (înruditul său semantic *снóпит* <snópit> înseamnă „vînjos, josuț și îndesat”²⁵): „Miule, copile, / cealăi [amăgitor] și znopile [bătăuș], / otelaș [tîlhăraș] de Motru, / fecioraș de codru, / feciorel de sîrb, / mărgălaș [care dă tîrcoale, înconjoară] de tîrg, / drăgălaș de fete, / iubeț de neveste”²⁶. Acest *копил/copil* se apropie de zicerea *копилян* <kopilan> „șmecher, coțcar” [în albaneza ghegă, *kópil* ca adjectiv înseamnă „deștept, isteț, șiret”²⁷], deși sîrbul *Миу-копил* este viteazul care învinge în luptă, corp la corp, și taie capul „călăului+++++ (bogat)” Ianoș Unguru; asemenea *copil* nu poate fi deci om de vîrstă mică (subiectul îl au și românii). Prin cuvîntul „copilaș” meglenoromânii au în vedere atît 1) *copil*, cît și 2) băiat „între 15-18 ani, bun de însurat”²⁸.

§ 7

Așadar, o străveche, de cel puțin trei mii de ani trecuți, vocabulă tracică: *il* „puternic”, „voinic” (adjectiv și substantiv), examinată complex – mitologic, religios, istoric (și arheologic), geografic, etnologic, filologic (și etimologic, semasiologic, antroponomastic) –, servește la descifrarea originii unor noțiuni obscure, ca:

I) semnificația inscripțiilor în limba traco-dacă *PERSCORILO* și *SCORILO*, de onorare-rememorare a **vitejilor** căzuți în lupte, aplicate pe mari obiecte ceramice de formă conică, în corespundere cu religia precreștină a geto-dacilor din sec. I-III;

II) lexemul *copil* cu sens inițial de bărbat viteaz, în folclorul românesc și al slavilor de sud; și

III) – cea mai bogată achiziție – numeroase antroponime bulgare, sîrbe, românești și rusești cu elementul tracic *il* (ca în *Бързил*, *Драгоил*; *Јабучило* <Iabucilo>²⁹, *Дојһил*; *Gerilă*, *Vuzilă*; *Мужило*, *Звонило*) și echivalente ale aceluiași *il* uitat ca vorbă, în aceleași limbi (-вода, -войвода; -јунак, -кравевић; -viteazi, -voinic; -разбойник, -воин). La etapa acestor echivalente se evaporă scutul sonor original al vocabulei, dispare haina ei ca zicere, nu însă și spiritul ei; în paralel tracicul *il* continuîndu-și „pe viu” prezența în diferite limbi (română și sîrbă) prin substantivul comun *copil/копил*, prin bogata antroponimie a românilor, bulgarilor și rușilor cu același *-il* (ultimii, pe lîngă multe porecle cu *-ilo*, avîndu-i și pe **Banil**, **Gudil**).

Ca probabil, același *il* în *trac*. **ilir*, **korpil* și *sîrb*. **снопил*.

Nu e vorba însă numai de aceste încercări de rezolvare etimologică, inclusiv extrem de importanta dărîmare a falsului (de 58 de ani în vehiculare) postulat „Decebal, fiul lui Scorilo”, înlocuit acum cu adevărul (prin dovezile expuse) despre venerarea culturală sacră a eroilor martiri geto-daci. (Pe cînd în Dealul Grădiștii o piatră-monument întru amintirea bravilor strămoși ai românilor? Avem Cluj-Napoca, avem Drobeta-Turnu-Severin – *nota bene!* –, de ce nu am avea și Dealul Grădiștii-Sarmizegetusa?)

§ 8

Identificată cu certitudine, străvechea vocabulă tracică poate stimula cercetătorii la căutări și deslușiri de alte realități geografice, istorice, folclorice, lingvistice, religioase

etc. nu mai puțin surprinzătoare (la prusieni și lituanieni, de pildă, dintre indo-europeni), pentru că, foarte probabil, nu numai la români continuă să fie vii multe vocabule de origine traco-dacică (de peste patru milenii), ca: **baci, balaur, baltă, barză, bordei, brad, brînză, brîu, bucur, buză, căciulă, ceafă, cioară, cioc, ciut, cârlan, fluier, gard, gata, ghiuj, groapă, grumaz, gușă, îngruzi, mal, mazăre, măgar, măgură, mărar, mînz, moș, mugur, murg, năpîrcă, pîrău, prunc, pupăză, rață, rînză, scrum, sterp, strugure, strungă, țap, țarc, țăruș, țeapă, urdă, vatră, zară, zgardă** ș. a.³⁰

De peste patru milenii deci – vii, vorbite curent, aceste cuvinte, din un total de 89 care provin „în mod sigur din substrat” (Gr. Brîncuș, p. 130).

Cu atât mai mult putem admite evoluarea – modificată lingvistic, pe parcurs de 3500 de ani ca menționare scrisă – a glosemului tracic (indo-european) *il*.

§ 9

Dar (am remarcat la început) acest glosem se mai vorbea și de ugariti și fenicieni (care, față de traci, sînt mai vechi în istorie), aparținînd altei comunității lingvistice – afroasiatice (hamito-semite)³¹; vocabula în cauză certificînd astfel înrudirea ei cu marea familie de limbi așa-denumite (H. Pedersen, 1903) nostratice³², cu extensiune mai largă și mult mai depărtată ca timp (din paleolitic, „la circa patruzeci de milenii trecute”³³) în istoria limbilor lumii; din acele vremuri, cînd strămoșii ugaritilor, fenicienilor și tracilor în alt fel, probabil, erau numiți, strănepoții și răsstrănepoții lor continuînd a deține, admitem, aceeași, a vechilor strămoși, vocabulă *il*, cu același înțeles energizant și de vis frumos pentru toată lumea: *puternic*.

* În tot ce scriem respectăm normele ortografice ale românei conform convingerii unor lingviști de mare prestigiu (Alf Lombard, Eugen Coșeriu, Mioara Avram), dar și a noastră, cu *Argumente anti „î” din „a” și „sunt”*, publicată în „Revista de lingvistică și știință literară” (Chișinău), 2009, nr. 1-2, p. 46-52.

¹ Vezi Иваницка Георгиева, *Един старинен култ в Родопите, Странджа и междуручието на Струма и Места* // Родопски сборник, том III, София, Издателство на Българската Академия на Науките, 1972, с. 170-171; Л. А. Гиндин, *Древнейшая ономастика Восточных Балкан (Фрако-хетто-лувийские и фрако-малоазийские изоглоссы)*, София, Издательство Болгарской Академии Наук, 1981, с. 158, 160; Gh. Mușu, *Din mitologia tracilor (Studii)*, București, Cartea Românească, 1982, p. 165-166, 169-170, 172; Гомер, *Илиада*, Перевод с древнегреческого Н. Гнедича, Москва, „Художественная литература”, 1986, с. 141, 148, 153; *Мифологический словарь*, Москва, „Советская энциклопедия”, 1990, с. 67 (*Асират*), с. 238 (*Илу*); Н. А. Флоренсов, *Троянская война и поэмы Гомера*, Москва, „Наука”, 1991, с. 88: „слово *Илион* [происходит] от имени *Ила*” <cuvințul *Ilion* provine de la numele *Il*). [Апропо: în corpusul de cronici vechi rusești din sec. XI *Повесть временных лет* aflăm, ca nume de oraș-cetate pe stînga Niprului de Mijloc, un *Воин* <Voin – „Luptătorul”, „Oșteanul”>; idee similară astfel, în alt areal etnic și geografic, după 3500 de ani.]

² Христо Данов, *Траки*, София, Държавно издателство „Народна просвета”, 1982, с. 41, 45, 54.

³ S. Jakó, *Date privitoare la cercetările arheologice de la Grădiștea Muncelului în anii 1803-1804 (II)* // Acta Musei Napocensis, VIII, 1971, p. 442.

⁴ C. Daicovicu [cu 13 colaboratori], *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului – Blidarul. Rezultatele săpăturilor din campania anului 1954* // Studii și cercetări de istorie veche, 1955, VI, nr. 1-2, p. 195-238.

⁵ V. Pisani, *Paideia (Revista di informazione bibliografica)*, 16, Genova, 1961, p. 246: Perscorilo – nume de om, proprietar de atelier.

⁶ C. Daicovicu, *Șantierul...*, [București, 1955], p. 203; Вл. Георгиев, *Тракийският език*, София, 1957, с. 25-26; același, *Траките и техният език*, София, 1977, с. 199-200; I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, București, 1967, p. 115; Ion Horațiu Crișan, *Ceramica daco-getică*, București, 1968, p. 48; Dumitru Almaș, *Decebal – [...] strămoșul eroilor*, București, 1972, p. 66, 71; Paul MacKendrick, *Pietrele dacilor vorbesc*, În românește de Horia Florian Popescu, București, 1978 [originalul cărții, în engleză, e din 1975], p. 56; *Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic – sec. X)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 523, 536; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1978, p. 227; В. П. Нерознак, *Палеобалканские языки*, Москва, Издательство „Наука”, 1978, с. 36; Jan Trynkowski, *Încă odată despre „Decebalus per Scorilo”* // Acta Musei Napocensis, XVI, 1979, p. 507-512; Ioan Glodariu, *L'intensité de l'influence romaine en Dacie pré-romaine* // Thraco-Dacica, 1984, tomul V, nr. 1-2, p. 153; D. Protase, *„Decebalus per Scorilo” în lumina vechilor și noilor interpretări* // Thraco-Dacica, 1986, tomul VII, nr. 1-2, p. 146-153; Hadrian Daicovicu, Pompiliu Teodor, Ioan Cîmpeanu, *Istoria antică și medie a României. Manual pentru clasa a VIII-a*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1989, p. 44; *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României, vol. II*, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 32: „Decebal [...] Probabil fiu al lui Scorilo” [apare (ne bucurăm) semnul ezitării: „probabil”].

⁷ De exemplu: K. Horedt, *Cu privire la interpretarea unor ștampile epigrafice* // Studii și cercetări de istorie veche, XXIV, 1973, nr. 1, p. 103-110; Mircea Babeș, *Puncte de vedere relative la o istorie a Daciei preromane* // Studii și cercetări de istorie veche și arheologie, XXV, 1974, nr. 2, p. 223-224: „Decebalus per Scorilo [...] nu se citește obligatoriu Decebal, fiul lui Scorilo”.

⁸ Am expus această opinie în articolele: *Litere, cuvinte și realități istorice geto-dacice* (ziarul „Știința” al Academiei de Științe a RSS Moldovenești, Chișinău, 1982, nr. 13-14); *Inscripția DECEBALVS PERSCORILO în viziune istorică, arheologică și etnofolclorică* (volumul „Moldova: deschideri științifice și culturale, I”, Chișinău, 1993, p. 215-216); *Formula SCORILO ca precizare culturală scrisă, de sacru și magnific, pe anumite obiecte ceramice ale geto-dacilor* (culegerea „Mircea Eliade, mit și simbol”, Chișinău, 1996, p. 46-53); *Valoarea deosebită a elementului ILO în inscripțiile geto-dacice* (culegerea „Originea și dezvoltarea tracilor la est de Carpați”, Chișinău, 1996, p. 76-81). Vizavi de ILO – VITEJILOR/EROILOR, din 1982 este valorosul aport informativ colateral problemei: „*hērōs* era în Hellada orice răposat [... mai târziu – numai căpeteniile] de neamuri, ginți, cetăți, a *puternicilor* lumii acesteia” (Gh. Mușu, *Op. cit.*, p. 174).

⁹ Rodica Popovici, *Antroponim dacic scris cu litere latine în așezarea de la Borniș – Neamț (secolele II-III e. n.)* // Arheologia Moldovei, XIII, Iași, 1990, p. 155-160. (Nu intrăm aici în discuție despre „litere latine” sau dacice latinizate examinând configurația grafemelor S [în trei feluri] și V [u] de pe ștampilele de la Grădiștea Muncelului și scrierea de la Borniș).

¹⁰ Стефан Илчев, *Речник на личните и фамилни имена у българите*, София, Изд-во на БАН, 1969; *Песни южных славян*, Перевод с болгарского, сербскохорватского и словенского, Издание Ю. Смирнова, Москва, 1976.

¹¹ Vezi N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei RPR, 1963.

¹² А. Д. Чертков, *Очерк древнейшей истории протословен*, Москва, В Университетской Типографии, 1851, с. 60, 104, 105; М. Ф. Семёнова, *Русские личные имена в средневековых иноязычных документах* // Ономастика, Москва, 1969, с. 90; С. Б. Веселовский, *Ономастикон. Древнерусские имена, прозвища и фамилии*, Москва, Изд. АН СССР, 1974; *Слово о полку Игореве*, Издание Д. Лихачёва и Л. Дмитриева, Москва, 1987, с. 47, 75; J. Fergel, *Исторические заметки о русских именах типа Душило* // Резюме докладов и письменных сообщений на IX Международный съезд славистов – Киев (сентябрь, 1983), Москва, 1983, с. 109-110. [II-ul unor atare nume își poate avea începutul din conviețuirea slavinelor cu traccii, sec. VI-VII].

¹³ Ion Coteanu, Marius Sala, *Etimologia și limba română. Principii – probleme*, București, Editura Academiei RSR, 1987, p. 84, 86.

¹⁴ Gr. Brîncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 70.

¹⁵ Un cîntec folcloric, înregistrat prin 1927 pe stînga Prutului (s. Hîncești, jud. Lăpușna) are un vers-elogiu al *copaciului*: „Frunzul verdi lemn-copași [...]” (Teodor Roșculeț; *Materialuri folcloristice [...], vol II*, Ediție de P. Ursache și C. Manolache; Ploiești, „Libertas”, 2011, p. 216).

¹⁶ Aromânescul copaci-stejar îl avem indicat printre alte lexeme de: I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, București, Editura Academiei RSR, 1970, p. 150.

¹⁷ *Balade populare românești, I*, Antologie de Al. I. Amzulescu, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 385.

¹⁸ Consultă balada *Женидба Груице Новаковића* în *Народне српске њесме*, скупио и и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, Књига трећа, У Липисци, 1823, с. 76-89.

¹⁹ В. Р. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni, I*, Ediție de Gheorghe Mihăilă, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p. 269, 275.

²⁰ Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne, II*, București, 1926, p. 308 (apud: Mioara Avram, *Sufixele românești -ilă masculin și -ilă/-ilă feminin* // Studii și materiale pivoitare la formarea cuvintelor în limba română, II, București, 1960, p. 172).

²¹ *Istoria literaturii române, III: Epoca marilor clasici*, București, Editura Academiei RSR, 1973, p. 270.

²² George Lăzărescu, *Dicționar de mitologie*, București, 1979, vezi respectivele articole-denumiri de personaje.

²³ Петър Диневков, *Български фолклор, ч. I*, София, „Български писател”, 1959.

²⁴ Vezi *Народне српске њесме*, скупио и и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, У Липисци (I-III), у Бечу (IV), 1823-1833; *Эпос сербского народа*, Издание подготовил И. Н. Голенищев-Кутузов, Москва, Издательство Академии Наук СССР, 1963; Cristea Sandu Timoc, *Cîntece bătrînești și doine* [inclusiv sîrbești cîntate românește], București, Editura pentru Literatură, 1967; *Pagini de folclor românesc* [și sîrbesc intonat românește] *din Serbia, Texte din colecția lăutarului Sima G. Prunarević* [ca român: Prunariu (vezi p. 118)], Editori: Elena Ramona Potoroacă și Zvonko Trailović, Sibiu, Editura Astra Muzeum, 2011.

²⁵ И. И. Толстой, *Српскохрватско-русски речник*, Москва, Издавачко предузеће „Руски језик”, 1982, с. 558.

²⁶ *Pagini de folclor românesc [și sîrbesc intonat românește] din Serbia...*, p. 107.

²⁷ Ion Coteanu, Marius Sala, *Op. cit.*, p. 84.

²⁸ Emil Țîrcomnicu, *Obiceiuri și credințe macedoromâne. Dicționar*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2009, p. 32.

²⁹ Despre calul înaripat, cu puteri excepționale, Јабучило, din folclorul sîrbilor, vezi *Народне српске пјесме*, скупио и и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, Књига четврта, У Бечу, 1833, с. 16.

³⁰ Consultă: I. I. Russu; *Limba traco-dacilor, Ediția a II-a*, București, Editura Științifică; 1967; același, *Elemente autohtone...* [1970]; *Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești*, Redactori: M. Gabinschi și N. Raevschi [Responsabil de cuvintele autohtone – M. Gabinschi], Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1978; Ariton Vraciu, *Limba daco-geților*, Timișoara, „Facla”, 1980; Gr. Brîncuș, *Vocabularul autohton ...* [1983].

³¹ Ca personaje mitice, cu sensul de „puternici/viguroși”, ugaritii și fenicienii îi aveau pe *И́м* și *И́им*, iar la semiții de vest *Им/Илу* era în postură de zeu suprem (*Мифологический словарь...*, ibidem).

³² Vezi В. А. Дыбо, В. А. Терентьев, *Ностратическая макросемья и проблема её временной локализации // Лингвистическая реконструкция [...] Проблемы изучения ностратической макросемьи языков*, Москва, Издательство „Наука”, 1984, с. 3-20. În aceeași ediție cu autorii citați V. A. Dîbo și V. A. Terentiev, conceptul nostratic este susținut și argumentat cu noi cercetări de lingviștii Veaceslav Vs. Ivanov [Вяч. Вс. Иванов] (p. 21-25), K. I. Pozdneakov [К. И. Поздняков] (p. 26-30), E. A. Helimski [Е. А. Хелимский] (p. 31-48, incluzînd și o bogată bibliografie a conceptului).

³³ Б. А. Серебренников, *Проблема достаточности основания в гипотезах, касающихся генетического родства языков // Теоретические основы классификации языков мира. Проблемы родства*, Москва, Издательство „Наука”, 1982, с. 56: „Ностратический язык существовал примерно сорок тысяч лет тому назад «Limba nostratică a existat aproximativ patruzeci de mii de ani în urmă»”. [Totodată autorul atenționează asupra insuficienței dovezilor pentru ipoteza unei comunități de limbi nostratice. Doi ani mai târziu cinci autori (vezi nota precedentă), fără a-l nominaliza pe V. A. Serebrennikov, lărgesc și aprofundează cu noi dovezi conceptul Pedersen al familiei de limbi nostratice.]